

PRAVNI OKVIR ZA PRIMENU OPŠTEPRIHVAĆENIH PRAVILA MEĐUNARODNOG PRAVA U KRIVIČNOM PRAVU SRBIJE

1. Prema rešenju usvojenom u čl. 16, st. 2 Ustava Republike Srbije (dalje: Ustav) „opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava i potvrđeni međunarodni ugovori sastavni su deo pravnog poretka Republike Srbije i neposredno se primenjuju“, a prema st. 3 tog člana – „Potvrđeni međunarodni ugovori moraju biti u skladu s Ustavom“.

Sa aspekta pravnog statusa i primene međunarodnog krivičnog prava (MKP) podjednako je značajan i čl. 18, st. 2 Ustava koji u relevantnom delu glasi: „Ustavom se jemče, i kao takva, neposredno [se] primenjuju ljudska i manjinska prava zajemčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima i zakonima“. Iako na prvi pogled ta odredba ne donosi ništa novo u odnosu na opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava (opšteprihvaćena pravila) i potvrđene međunarodne ugovore, ona ima dublje značenje jer pozicionira te pravne izvore u prestižni kontekst ljudskih prava. S razvojem zaštite ljudskih prava došlo je do značajnih promena u pristupu MKP-u uopšte ili bi se pak moglo reći da je krivičnopravna reakcija na strahote Drugog svetskog rata bila samo jedan vid reakcije društva na povrede elementarnih ljudskih prava. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (Univerzalna deklaracija) donesena je, uostalom, 1948, tj. neposredno nakon suđenja u Nirnbergu i Tokiju. Obe pojave inspirisane su idejom „univerzalnosti“.

1. a) Kako to sledi iz čl. 16, st. 2, Ustav pravi razliku u pogledu hijerarhijskog statusa opšteprihvaćenih pravila i potvrđenih međunarodnih ugovora. Opšteprihvaćena pravila imaju veću pravnu snagu i prema preovlađujućem mišljenju stavljena su u isti rang sa Ustavom (Dimitrijević *et al.*, 2012, p. 67; Marković, 2006, p. 10). Drugim rečima, njihova validnost se ne može preispitivati iz aspekta Ustava. Ratifikovani međunarodni ugovori, međutim, podležu oceni ustavnosti, ali uživaju veću pravnu snagu od zakona.¹ U ustavnopravnim porecima drugih zemalja opšteprihvaćenim pravilima se, takođe,

---

* Do 1992. vanredni profesor na predmetu Krivično pravo na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu; od 1993. do odlaska u penziju - savetnik u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, Beograd;
e-mail: milankavesovic2018@gmail.com

¹ Kad su, međutim, u pitanju potvrđeni međunarodni ugovori kojima se štite ljudska i manjinska prava prema čl. 18, st. 2 Ustava, Đurić (2013, pp. 147–148) izvodi zaključak da ti ugovori takođe imaju ustavnu snagu, na osnovu dela odredbe iz tog člana koji glasi: „ustavom se jemče“, što znači da oni ne bi mogli da se pojave kao predmet materijalne (sadržajne) usaglašenosti sa Ustavom. Drugim rečima, ti ugovori već na normativnom nivou uživaju viši status od ostalih međunarodnih ugovora. Razmatrajući pitanje Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP) Marinković (2019, p. 53) na osnovu stava Ustavnog suda od 2. aprila 2009. (Su br. I – 8/11/09) izvodi zaključak da je toj konvenciji priznat kvaziustavni značaj i ističe da ustavne odredbe uspostavljaju osnov da sudovi i drugi organi javne vlasti neposredno primenjuju odredbe Konvencije kao i da ih u skladu sa čl. 18, st. 3 tumače u skladu sa jurisprudencijom Evropskog suda (vid.

posvećuje posebna pažnja. Tako na primer u nemačkom pravu opšta pravila međunarodnog prava, kako su ona označena u §25 Osnovnog zakona (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland* - GG), iako imaju niži status od Ustava (a viši od saveznih zakona)² imaju izuzetno značajnu ulogu. Prema stanovištu Saveznog ustavnog suda iz 1987. (BeverfGE 75, 1, 19) nije dozvoljeno tumačenje i primena *bilo kog nemačkog zakona* na način koji povređuje opšta pravila međunarodnog prava predviđena u §25 GG (prema: Simma & Alston, 1988, p. 86). U kontekstu realizacije opštih pravila međunarodnog prava u nemačkom pravu takođe je veoma značajan stav Saveznog ustavnog suda prema kom bilo kakva povreda pravila iz §25 GG-a od strane nemačkih vlasti konstituiše povredu prava na slobodu iz čl. 2, st. 1 GG-a (Simma *et al.*, 1997, pp. 76–77, 85). To znači da je omogućeno podnošenje ustavne žalbe (*Verfassungsbeschwerde*) za povrede čl. 25 koja se u tom slučaju bazira na povredi opštih pravila međunarodnog prava kao sastavnom delu povrede prava iz čl. 2 GG-a. Ovakva mogućnost se u najmanju ruku odnosi na osnovna ljudska prava kao što su, na primer, zabrana ropstva i prinudnog rada, zabrana rasne diskriminacije i slično, tj. dok god, kako se ističe u teoriji, Međunarodni sud pravde (MSP) priznaje određena prava kao ona koja deluju *erga omnes* (Simma *et al.*, 1997, p. 77).

Ustav Srbije u čl. 18, st. 2 *in fine* takođe sadrži odredbu kojom predviđa da, ukoliko se zakonom propisuje i konkretizuje način ostvarivanja ljudskih i manjinskih prava zajemčenih opšteprihvaćenim pravilima i potvrđenim međunarodnim ugovorima (što je dozvoljeno samo ako su ispunjene pretpostavke iz čl. 18, st. 2), „*to ni u kom slučaju ne sme da utiče na suštinu zajemčenog prava*“. Kao što smo već napomenuli, u našem pravu je, takođe, Ustavni sud Srbije zauzeo stav da se ustavnom žalbom štite sva ljudska i manjinska prava i slobode, individualna i kolektivna, nezavisno od njihovog mesta u pravnom sistemu.³

Generalno posmatrano, međutim, ustavnopravna rešenja u pogledu statusa i pravne snage opšteprihvaćenih pravila i ratifikovanih međunarodnih ugovora su veoma raznolika. Mnogi ustavi evropskih država ne uspostavljaju distinkciju u pogledu pravne snage između ove dve pravne kategorije. Tako, na primer, u našem okruženju, Ustav Crne Gore, iako je i opšteprihvaćenim pravilima i potvrđenim i objavljenim međunarodnim

---

Marinković, 2019; takođe Etinski *et al.*, 2017, p. 132). U pravu Slovenije na osnovu čl. 15, st. 5 Ustava, prema kom „*Ljudska prava i osnovne slobode koje su uređene pravnim aktima koji važe u Sloveniji nije dopušteno ograničavati pod izgovorom da ih ustav ne priznaje ili da ih priznaje u manjoj meri*“ (prevela i istakla M. V.) takođe se izvodi zaključak da ljudska prava i osnovne slobode predviđene ratifikovanim međunarodnim ugovorima imaju isti status kao i odredbe ustava (Umek, 2010, p. 136).

U ovom kontekstu vredi spomenuti i odluku Saveznog ustavnog suda Nemačke. Naime, prema §59(2) Osnovnog zakona Nemačke međunarodni ugovori su u pogledu statusa izjednačeni sa saveznim zakonima. U odluci VerfGE 74, 358 (370) Ustavni sud je, međutim, stao na stanovište da se „[...] prilikom interpretacije Osnovnog zakona uzima u obzir sadržaj i razvoj Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda dok god to nema za posledicu ograničenje fundamentalnih prava garantovanih Osnovnim zakonom“ (Upor: čl. 18, st. 3 Ustava Srbije).

² Čl. 25 GG glasi: „Opšta pravila međunarodnog javnog prava predstavljaju sastavni deo saveznog prava. Ona imaju prednost u odnosu na zakone i neposredno stvaraju prava i obaveze za stanovnike savezne države“ (prema Kreća, 2020, p. 77).

³ Stav Ustavnog suda glasi: „[...] ustavnom žalbom štite se sva ljudska i manjinska prava i slobode, individualna i kolektivna, nezavisno od njihovog sistematskog mesta u Ustavu i nezavisno od toga da li su izričito ugrađena u Ustav ili su u ustavnopravni sistem implementirana potvrđenim međunarodnim ugovorima“ (Su br. I – 8/11/09).

ugovorima dodelio visok status („imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primenjuju“), ne pravi razliku u pogledu njihove pravne snage.⁴ Takođe, u ustavnom pravu Slovenije ova dva pravna izvora uživaju istu pravnu snagu – višu od zakona, a nižu od Ustava, s tim što se ratifikovani međunarodni ugovori mogu neposredno primeniti, dok ta mogućnost nije predviđena za opšteprihvaćena pravila, tj. *opšteprihvaćena načela međunarodnog prava* kako su ona označena u Ustavu Slovenije.⁵ Opšteprihvaćena pravila se, dakle, u pravu Slovenije pojavljuju samo u funkciji normativne kontrole zakona. I pored toga, u ustavnoj teoriji se ističe (Umek, 2010, p. 133) da ova načela predstavljaju pravila koja priznaje celokupna međunarodna zajednica i da je stoga teško pretpostaviti da će u praksi doći do kolizije između njih i osnovnih ustavnih načela. Štaviše, navodi se da, u slučaju sukoba između tih načela i ustavnih odredaba, odredbe po mogućnosti treba tumačiti uz poštovanje *opšteprihvaćenih načela međunarodnog prava*. Takav stav koji je, na primer, zauzela i Venecijanska komisija 2007. u §17 povodom Ustava Republike Srbije od 2006. je u skladu s prisutnom tendencijom u savremenom pravu da ustav treba tumačiti tako da se izbegne kolizija između domaćih normi i obavezujućih pravila međunarodnog prava.

Pored hijerarhijskog statusa ulogu (efektivnost) međunarodnih normi u pravnom poretku opredeljuje i njihova neposredna primena. Kako to Marković (2017, p. 513) u vezi sa čl. 18, st. 2 Ustava ističe: „suština nije u tome koliko se ljudska prava ustavom i deklaracijama proglašavaju već koliko se ljudska prava ostvaruju“ i stoga kako se ona „ne bi jednim aktom davala, a drugim oduzimala, u ustavu je neophodno ustanoviti kao pravilo njihovo neposredno ostvarivanje na osnovu ustava [...]“.

Za razliku od moguće neposredne primene opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava u pogledu zaštite osnovnih ljudskih prava (kao što je proklamovano u čl. 16, st. 2 i čl. 18, st. 2 Ustava), kada su u pitanju norme krivičnog prava, države, međutim, preferiraju inkorporaciju (potvrdu) tih pravila u nacionalnom pravnom poretku putem normi unutrašnjeg prava, pri čemu se u pravilu praktikuje metod transformacije. Često se ističe da ovakvo postupanje odgovara ne samo nacionalnom već i međunarodnom zakonodavcu, koga oslobađa delikatne dužnosti da uspostavlja definitivne formulacije normi koje duboko zadiru u oblast ljudskih prava. Što se tiče opšteprihvaćenih pravila, kad su u pitanju norme MKP-a, s obzirom na to da se one odnose na međunarodno običajno pravo, i to *jus cogens* prirode, realizacija tih normi u domaćem pravnom poretku pretpostavlja njihovu neposrednu primenu na osnovu ustava. Kako to Dimitrijević *et al.* (2012, p. 62) ističu: „Međunarodni običaji se ne mogu putem metoda transformacije inkorporisati u unutrašnje zakonodavstvo već se u ustavima uglavnom predviđa njihova automatska inkorporacija tj. neposredna primena [...]“. Pomenuto stanovište zauzimaju i Etinski *et al.* (2017, p. 131), kao i Kreća (2020, p. 80) koji kaže: „Nejasno je kako bi se izvela transformacija običajno pravnih pravila. [...] Jedini pouzdan način meritornog

---

⁴ Čl. 9 Ustava Crne Gore glasi: „Potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni su dio unutrašnjeg pravnog poretka, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primenjuju.“

⁵ Čl. 8 Ustava Slovenije glasi: „Zakoni i drugi propisi moraju biti u skladu sa opšteprihvaćenim načelima međunarodnog prava i sa međunarodnim ugovorima koji obavezuju Sloveniju. Ratifikovani i objavljeni međunarodni ugovori se primenjuju neposredno“ (prevod: M. V.)

ustanovljenja postojanja i sadržine jednog običajnog pravnog pravila je odgovarajuća presuda međunarodnog suda. Izlazi da bi običajnopravna pravila valjalo transformirati kroz primenu presuda međunarodnih sudova. Teorijski posmatrano, u tom slučaju ne bi se radilo o transformaciji običajnog pravnog pravila, već konstatacije ili nalaza suda o običajnom pravilu.“ To znači da za primenu opšteprihvaćenih pravila nije potreban nikakav unutrašnji pravni akt kao posrednik između njih i međunarodnih pravnih izvora (kao što u vezi sa čl. 25 GG-a zapažaju Simma *et al.* (1997, pp. 75–76)), odnosno da već na osnovu ustava postoji mogućnost da ih sudovi kao i ostali učesnici u postupku neposredno primenjuju. Kad su u pitanju norme MKP-a, onda je potrebno naglasiti da su u ovom kontekstu relevantne samo one običajne norme koje se odnose na srž MKP-a (istinska međunarodna krivična dela – Ambos, 2013, p. 54), tj. međunarodna krivična dela *stricto sensu* ili *core crimes*, kako se ona u pravilu nazivaju.

2. a) Kao što smo naveli, pod opšteprihvaćenim pravilima podrazumeva se pre svega međunarodno običajno pravo⁶ (Dimitrijević *et al.*, 2012, p. 66; Etinski *et al.*, 2017, p. 103; Simma & Alston, 1988, pp. 86 i dalje). U pravilu pod taj pojam se podvode i generalni

⁶ Prema čl. 38, tač. b) Statuta MSP-a, međunarodno običajno pravo predstavlja *dokaz opšte prakse prihvaćene kao pravo*. Osnovne dve komponente ovog pojma su: konzistentna i jednoobrazna prakse država i uverenje subjekta o obaveznosti takvog postupanja. Opšta običajna pravila deluju *erga omnes* i određena država, bez obzira na to da li je ili nije učestvovala u stvaranju određenog pravila (izuzev u slučaju izričitog neodobravanja putem protesta) dužna je da postupi po pravilima. Kreća (2020, p. 116) navodi primer presude MSP-a: *North Sea Continental Shelf Cases (Federal Republic of Germany /Netherlands)* (1969) da je pravilo iz čl. 6 Konvencije o epikontinentalnom pojasu prešlo u pravilo običajnog međunarodnog prava i kao takvo postalo obavezno čak i za države koje nikad nisu postale ugovornice Konvencije (§71). U vezi sa međunarodnim krivičnim delima *stricto sensu* Dimitrijević *et al.* (2012, p. 235) navode: „Zato međunarodni zločini koji su definisani u nekim međunarodnim ugovorima, a koji su zatim zahvaljujući univerzalnom karakteru vrednosti na koje se odnose postali deo međunarodnog običajnog prava, obavezuju celu međunarodnu zajednicu, a ne samo države potpisnice“. U istom smislu: Jovašević, 2013, p. 317.

MSP je u Savetodavnom mišljenju u vezi s rezervama na Konvenciju o genocidu iz 1951, dakle odmah nakon stupanja na snagu Konvencije, zauzeo stav da principi koji stoje iza Konvencije o genocidu deluju *erga omnes* (*Reservation*, 1951, p. 23). Drugim rečima, mnoge odredbe i načela konvencijskog prava sadržane u Statutu Međunarodnog vojnog suda u Nirnbergu (1945) (Nirnberški statut), u Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju za zločin genocida (1948) (Konvencija o genocidu), Principima međunarodnog prava priznatih u Statutu Nirnberškog tribunala i Presudi Tribunala (1950) (Nirnberški principi) (1950) i dr. prerasle su u međunarodno običajno pravo i imaju dejstvo tog prava. Smatramo da je umereno na ovom mestu napomenuti da je Jugoslavija bila jedna od devetnaest zemalja koje su 1945. pristupile i potpisale Londonski sporazum.

Formalnopravno kao osnov transformacije nirnberškog prava i konvencijskog prava u međunarodno običajno pravo uzima se Rezolucija 95/I Generalne skupštine UN od 11. decembra 1946. kojom je Generalna skupština jednoglasno potvrdila (prisutna je bila i delegacija Jugoslavije) nirnberške principe sadržane u Nirnbeškom statutu i Nirnbeškoj presudi i istovremeno dala mandat Komisiji za međunarodno pravo da formuliše te principe (A/RES/95(I), p. 188).

Genocid, koji nije figurirao kao samostalno krivično delo pred Nirnberškim tribunalom već u okviru čl. 6, st. 1, tač. c) Statuta, priznat je kao samostalan zločin prema međunarodnom pravu u Rezoluciji 96/I, donesenoj na istoj sesiji Generalne skupštine. Tom prilikom naznačene su i osnovne konture tog zločina – negiranje ljudskoj grupi prava na postojanje (A/RES/96(I) pp.1 88-189).

Jedno isto pravilo, takođe, može imati karakter i običajnog i konvencijskog pravila. Eklatantan primer u MKP-u predstavlja IV haška konvencija o zakonima i običajima rata na kopnu (1907). U Nirnberškoj presudi konstatovano je da su pravila humanitarnog prava sadržana u toj konvenciji koja su primenjivana 1939: „bila priznata od svih civilizovanih naroda i tretirana kao ona koja deklarišu zakone i običaje rata i da se na njih odnosi član 6 (b) Nirnberškog statuta“ (Trial, 1947, pp. 253–254).

principi civilizovanih naroda (generalni principi)⁷ (Etinski *et al.*, 2017, pp. 131 u vezi sa p. 56). Oba pojma zasnivaju se na čl. 38, st. 1, tač. b) i c) Statuta MSP-a, i to je početna tačka za njihovo određivanje i u MKP-u. Nakon donošenja Rimskog statuta, veliku uloga u pogledu njihove interpretacije i razumevanja igraju rešenja i tumačenja tog statuta.

Kad je reč o krivičnom pravu, međunarodno običajno pravo ili opšte međunarodno pravo obuhvata na prvom mestu meritorne odredbe Nirnberškog statuta i Konvencije o genocidu, zatim Nirnberške principe, kao i osnovna načela i odredbe sadržane u četiri ženevske konvencije (1949) i u dopunskim protokolima uz te konvencije (1977). Mnoge odredbe predviđene u tim aktima su nadnacionalnog karaktera, što znači da su pojedinci krivično odgovorni po međunarodnom pravu bez obzira na to da li je ponašanje za koje se terete u vreme izvršenja bilo inkriminisano u njihovom nacionalnom zakonodavstvu ili nije – „Pojedinci imaju međunarodne dužnosti koje prevazilaze obavezu poslušnosti koju im nameće sopstvena država“ (International Military Tribunal, 1947, p. 223). I to je srž međunarodnog krivičnog prava *stricto sensu* sve do danas. Pravilo individualne krivične odgovornosti prema međunarodnom pravu omogućilo je vođenje nirnberškog, tokijskog i ostalih suđenja na bazi nirnberškog prava. Tako Werle & Jessberger (2014, § 164) navode: „Zločini prema međunarodnom pravu direktno napadaju na fundamentalne vrednosti međunarodne zajednice i uspostavljaju krivičnu odgovornost direktno prema međunarodnom pravu“, a isto i Kreß (2009, §10), kao i Ambos (2014, p. 223) koji ističe da je konsekvencija toga mogućnost da se učinocima tih dela sudi pred međunarodnim sudskim telima i pravo država da vode krivični postupak na bazi univerzalne jurisdikcije čak i u slučaju kada krivično delo nije predviđeno u nacionalnom zakonodavstvu lica kojem se sudi.⁸ Sve izloženo odnosi se samo na *core crimes* (ne i na terorizam, uprkos

---

⁷ Od 1920, kada je nastao, taj pojam ima dvojako značenje. S jedne strane, odnosi se na opšta načela koja čine temelj pravnog sistemu („načela imanentna samoj ideji prava“ – Kreća, 2020, p. 96), bez kojih pravni poredak ne može da funkcioniše i koje je neophodno ugraditi u pravni sistem države. To su principi koji se ne dovode u pitanje. S druge strane, navedeni generalni principi imaju pozitivističku konotaciju – sud ih pronalazi u (reprezentativnim) nacionalnim pravnim sistemima (*in foro domestico*), a zatim ih izvodi iz tih prava u cilju popunjavanja praznina i rešavanja konkretnog slučaja (kreacija prava).

U oblasti ljudskih prava upečatljiva je distinkcija koja se u ovom pogledu sreće u Nacrtu EKLJP-a podnesenog Savetu ministara Saveta Evrope u julu 1949. Tako su u čl. 3 Nacrta kao opšta načela izdvojeni: a) zaštita zakonitih prava drugog i b) zahtevi moralnosti (etike), javnog reda (uključujući sigurnost društva i dobrobit zajednice), a u čl. 7, st. 2 Nacrta predviđeni generalni principi civilizovanih naroda u standardnom i uobičajenom značenju – „Ovaj član ne utiče na suđenje i kažnjavanje nekog lica za činjenje ili nečinjenje koje se u vreme izvršenja smatralo krivičnim delom prema opštim pravnim načelima koja priznaju civilizovani narodi“. Pojam se danas u pravilu koristi u poslednjem značenju, npr: čl. 7, st. 2 EKLJP, čl. 15, st. 2 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, čl. 49, st. 2 Povelje EU, čl. 21, st. 1(c) Rimskog statuta, s tim što je mogućnost primene generalnih principa prema rešenju u Statutu značajno ograničena. U istom značenju upotrebljen je pojam *opštih pravnih načela priznatih u međunarodnom pravu* u čl. 10, st. 3 Krivičnog zakonika Srbije (dalje: KZ).

⁸ Celovite definicije međunarodnih krivičnih dela *stricto sensu* su znatno kompleksnije (Werle & Jessberger, 2014, § 93) i ističu da je potrebno da se ispune tri pretpostavke da bi se jedno krivično delo tretiralo kao *core crime*: 1) da se radi o ponašanju koje povlači individualnu krivičnu odgovornost i koje podleže kažnjavanju; 2) da norma koja to predviđa predstavlja sastavni deo međunarodnog prava i 3) da se radi o delu kažnjivom prema međunarodnom pravu bez obzira na to da li se za njega odgovora prema domaćem pravu.

Prema Kressu (2009, §16) međunarodna krivična dela *stricto sensu* predstavljaju: 1) dela *jus cogens*, tj. dela koja se ne mogu derogirati; 2) dela koja na taj način sprečavaju sukob sa nacionalnim pravom koje je s njima u suprotnosti i 3) koja negiraju pravo države na imunitet *ratione materiae* prema međunarodnom pravu.

univerzalnoj motivaciji i naporima da se takav zločin spreči). Prema Rimskom statutu ta dela obuhvataju: genocid, zločine protiv čovečnosti, ratne zločine i agresiju.⁹ U čl. 5, st. 1 ona su označena kao „najteža krivična dela koja su kao takva proglašena od celokupne međunarodne zajednice“.

2. b) Norme MKP-a *stricto sensu* primenjuju međunarodna sudska tela (direktno), ali i nacionalni sudovi (indirektno, Kreš, 2009, §17), na osnovu pravila po kome je u nacionalnom pravu dozvoljena neposredna primena tih krivičnih dela ili na osnovu nacionalnog zakonodavstva u koje je međunarodna norma uneta. Kako su u pitanju krivičnopravne norme, države u pravilu pribegavaju kodifikaciji, tj. preciznom i jasnom predviđanju opisa krivičnih dela i sankcija za ta dela. Glavni argument koji se u prilog tome ističe je to što u međunarodnom pravu nedostaju mehanizmi za preduzimanje sankcija, kada nacionalni zakonodavac taj zadatak preuzima na sebe. Mišljenja smo da koncepcija prema kojoj treba poći od sistema i kaznenih okvira koji postoji u zakonodavstvu države u pitanju može predstavljati adekvatnu polaznu tačku za rešenje tog pitanja. Stiče se utisak da se problem „sankcije“ često predimenzionira. Napomenuli bismo samo da su kreatori Rimskog statuta, i pored toga što u Statutu nisu predvideli kazne za pojedina krivična dela, uspeali da putem regulisanja sistema kazni, pravila o odmeravanju kazni, pravila o preispitivanju kazne tokom izdržavanja i dr., pruže solidne garancije protiv arbitrarnosti.

Iako *core crimes* putem metoda transformacije postaju norme unutrašnjeg prava (Werle & Jessberger, 2014, 2a/fn. 11), to i dalje ne negira mogućnost da ta dela budu procesuirana pred međunarodnim sudskim telima. Uloga opšteprihvaćenih pravila u takvim sistemima dolazi do izražaja samo kada se radi o pravnim prazninama u nacionalnom zakonodavstvu, pod uslovom da nacionalno pravo dozvoljava njihovu neposrednu primenu. Potrebno je, međutim, istaći da te „praznine“ nisu baš bez značaja, kao što je to pokazala naša nedavna prošlost u vezi sa zločinima protiv čovečnosti.

2. c) U našem pravu dominantna je teza prema kojoj nacionalni sudija ne može da primenjuje međunarodno pravo na zločin koji je u pitanju dok on nije unesen u domaće zakonodavstvo i dok za njega nije propisana kazna. Takav stav zastupaju npr. Degan, Pavišić & Beširević (2010, p. 67), istina, dozvoljavajući izvesno odstupanje jer smatraju da Evropski sud ne bi uzeo retroaktivnu primenu propisa u pogledu zločina protiv čovečnosti kao povredu člana 7, st. 1 EKLJP-a s obzirom na nirnberšku tradiciju tog zločina. Razmatrajući mogućnost primene običajnog prava kao izvora prava, Stojanović (2016, p. 21) ističe da je iza pravila *nullum crimen sine iure* stajala pretpostavka da se međunarodno krivično pravo neće direktno primenjivati, već da će prethodno biti inkorporisano u krivično pravo pojedinih zemalja. Eventualno, direktna primena međunarodnog prava, kao i „opštih principa priznatih od strane svih nacija“ dozvoljavala se kao izuzetak u nekim slučajevima

---

Razrađujući vrednosti čija je zaštita od interesa za međunarodnu zajednicu u celini, ovaj autor posebno ističe međunarodno priznata ljudska prava, ističući da je sa razvojem zaštite ljudskih prava nastala nova specifična generacija međunarodnih krivičnih dela *stricto sensu* (Kreš, 2009, §10).

⁹ Definicija ovog dela nije bila unesena u tekst Rimskog statuta, nego je prilikom njegovog donošenja samo naznačeno da agresija spada u krug krivičnih dela koja su u nadležnosti MKS-a. Na Revizionoj konferenciji Rimskog statuta u Kampali 2010. postignut je sporazum i uspostavljen pojam agresije, a od 17. jula 2018. aktivirana i jurisdikcija MKS-a u tom pogledu.

kada nacionalno pravo ne predviđa kao krivično delo neko ponašanje oko koga postoji opšti konsenzus da se radi o teškom krivičnom delu. S obzirom na to da taj izuzetak nema veći praktični značaj u krivičnom pravu, autor smatra da „načela međunarodnog prava, mogu biti samo osnova za propisivanje određenih krivičnih dela i sankcija za njih, kao i za propisivanje određenih opštih instituta“ (Stojanović, 2016, p. 29). Škulić (2012, p. 80) polazi od istog osnovnog stava, ali stavlja akcenat na čl. 145, st. 2 Ustava prema kom se, za razliku od potvrđenih međunarodnih ugovora, opšteprihvaćena pravila ne pominju kao osnov sudske odluke.

Ovakav stav je duboko ukorenjen u našoj teoriji i praksi. Razmatrajući čl. 7, st. 1 EKLJP-a i pojam međunarodnog prava, koji prema odredbi tog člana, pored nacionalnog prava, predstavlja osnov legaliteta, Ilić (2017, p. 151) ističe da se „o kažnjivosti određenog krivičnog dela može govoriti tek nakon njegovog 'unošenja' iz međunarodnog prava u unutrašnje pravo“. Istina, autor navodi da postoje i druga shvatanja u pogledu dejstva međunarodnog prava predviđenog u čl. 1, st. 1 EKLJP-a,¹⁰ a takođe, na osnovu prakse ESLJP-a, prihvata široku interpretaciju pojma „zakon“ (samo i nepisano pravo, kao i podzakonski pravni akti ako se na osnovu njih može izvesti kvalitativan zaključak o dostupnosti i predvidivosti). Ilić (2017, p. 157) uvažava dejstvo čl. 7, st. 2 EKLJP-a ako se odnosi na „tvrdo jezgro“ ljudskih prava.

Znatno fleksibilnije stavove u pogledu neposredne primene međunarodnog prava susrećemo kod drugih autora: Avramov & Kreća (1997, p. 35); Etinski *et al.* (2017); Majić (2009); Kambovski (2008). Kambovski polazi od rešenja u makedonskom pravu, ali iznosi i svoje opšte viđenje ovog problema, tj. da je „u slučaju kogentnih normi MKP-a, kao što su inkriminacije genocida, zločina protiv čovečnosti i ratnih zločina, sud pozvan da ih primeni čak i nezavisno i eventualno suprotno domaćim propisima, jer je to najočitiji slučaj sukoba između *zakonskog neprava* i *nadzakonskog prava* u kome sud treba da stane na stranu supranacionalne norme“ (Kambovski, 2008, p. 34).

Majić (2009, pp. 233–234) smatra da Ustav, samim tim što predviđa opšteprihvaćena pravila, ostavlja prostor za neposrednu primenu MKP-a, te da bi „s obzirom da opšteprihvaćena pravila nesumnjivo obuhvataju *ius cogens* zločine [...] neposredna primena tih dela bila moguća čak i u odsustvu zakonske inkriminacije“. Etinski *et al.* (2017, p. 131), takođe, ističu: „Ne može se sasvim isključiti direktno dejstvo nekih pravila međunarodnog prava prema pojedincima i nedržavnim subjektima i onda kada za to ne postoji osnov u nacionalnom pravu“, a kao primer za to navode nirnberško pravo.

2. d) Krivična dela koja spadaju u *core crimes* deluju nezavisno od: volje države, obaveza shodno konvencijama i toga da li su dela uneta u zakonodavstvo određene države, zato što se propisivanjem i kažnjavanjem za ta dela obezbeđuje zaštita univerzalnih vrednosti čovečanstva – elementarnih ljudskih prava i sloboda i stoga njihovo suzbijanje i procesuiranje ne smeju da zavise od volje nacionalnog zakonodavca i konvencijskih obaveza

---

¹⁰ Genuino, pojam međunarodnog prava obuhvata konvencijsko i običajno pravo i generalne principe (Thiam, 1986, p. 163; Gallant, 2007, p. 4). U poslednje vreme primetna je izvesna uzdržanost u pogledu određenja pojma međunarodnog prava, posebno u vezi s generalnim principima kao njegovog sastavnog dela. Npr. u Vodiču za primenu člana 7 Evropske konvencije (CoE, 2020, §10) generalni principi se ne pominju u okviru pojma međunarodnog prava. Komentar uz čl. 7, st. 2 ostao je, međutim, nepromenjen (CoE, 2020, §§ 60–61).

države. U Savetodavnom mišljenju u vezi s rezervama na Konvenciju o genocidu MSP je izričito zauzeo stanovište da: „principi koji stoje iza Konvencije predstavljaju principe koje priznaju sve civilizovane nacije kao one koji obavezuju sve države, čak i bez bilo kakve njihove konvencijske obaveze“ (*Reservation*, 1951, p. 23). Navedeni stav se ceni kao sudska verifikacija genocida kao običajne pravne norme. Namera je bila da primena Konvencije bude univerzalna, a to je upravo kompatibilno sa efektima međunarodnog običajnog prava. Imajući u vidu suštinu krivičnih dela prema međunarodnom pravu (supranacionalnost), kao i biće genocida kao zločina koji povređuje dostojanstvo čoveka kao ljudskog bića svojstveno svim narodima, bez ustezanja se može konstatovati da nigde kao kod genocida to dejstvo nije tako očigledno opravdano (peremptorna norma međunarodnog običajnog prava koja deluje *erga omnes*). U presudi *Primena Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida – Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore* iz 2007 (Presuda, 2007) veza između krivičnih dela prema međunarodnom pravu i međunarodnog običajnog prava je izričito konstatovana. MSP je istakao da činjenica da je genocid u članu I Konvencije predviđen kao zločin prema međunarodnom pravu potvrđuje zahteve koji proizilaze iz međunarodnog običajnog prava (Presuda, 2007, § 161). Štaviše Sud je citirao i presudu *Vojne aktivnosti na teritoriji Konga* (2006), koja se u ovom pogledu smatra veoma značajnom (Schabas, 2009, p. 4), u kojoj je takođe MSP istakao da je zabrana genocida „peremptorna norma međunarodnog prava (*jus cogens*)“.

Primer koji dobro ilustruje značaj kvalifikacije nekog dela kao „zločina međunarodnog prava“, kako je prema čl. I to delo okarakterisano, odnosi se sasvim sigurno i na pitanje koje se javilo u vezi sa univerzalnom jurisdikcijom i genocidom. Naime, iako je u članu VI Konvencije o genocidu jurisdikcija za to delo rešena na osnovu principa teritorijalnosti (s tim što je predviđena i mogućnost jurisdikcije međunarodnog krivičnog suda), vremenom je preovladao stav zasnovan na čl. I Konvencije i pojmu „zločin međunarodnog prava“ da se za to delo može krivično goniti na osnovu univerzalne jurisdikcije, iako je, kako navodi Schabas (2009, p. 81) suprotstavljanje pojedinih delegacija predviđanju genocida kao međunarodnog krivičnog dela u vreme donošenja Konvencije bilo evidentno (Schabas, 2009, p. 81).

Kao obrazloženje za primenu univerzalne jurisdikcije u teoriji se, u pravilu, navodi – individualna krivična odgovornost prema međunarodnom pravu (Ambos, 2014, p. 223), odnosno – dejstvo genocida kao peremptorne norme opšteg međunarodnog prava koja deluje *erga omnes* („obaveza države da spreči i kazni zločin genocida teritorijalno nije ograničena“, kako se navodi u §31 presude u slučaju *Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia*, 1996). U teoriji navedeni stav preovladava, iako nije apsolutno zastupljen, ali je činjenica da je to shvatanje u sprezi sa (formalnopravnom) interpretacijom čl. VI, prema kojoj odredba tog člana „ne isključuje mogućnost i drugih vidova jurisdikcije“ te je, pored teritorijalnog principa, dovela do relativno široke primene univerzalne jurisdikcije kako na zakonodavnom nivou tako i u savremenoj sudskoj praksi.

3. Ustav SRJ iz 1992, koji je važio u vreme ratnih sukoba na tlu Jugoslavije, kao i kasnija Ustavna povelja državne zajednice Srbija i Crna Gora iz 2003. sadržavali su odredbe kojima su opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava tretirane kao sastavni deo

unutrašnjeg pravnog poretka,¹¹ što znači da postoji pravni osnov za procesuiranje zločina protiv čovečnosti izvršenih u tom periodu. S obzirom na to da naše pozitivno krivično zakonodavstvo poznaje zločin protiv čovečnosti (čl. 371 KZ), postoji mogućnost da se krivično gonjenje za to delo realizuje na bazi retroaktivne primene zakona s pozivom na međunarodno običajno pravo koje je postojalo u vreme izvršenja krivičnog dela. Kako je to ESLJP u presudi *Maktouf i Damjanović protiv Bosne i Hercegovine* (2013, §55) zaključio, razmatrajući analognu pravnu situaciju u BiH: „Neki zločini, konkretno zločini protiv čovečnosti, u domaći zakon su uvedeni 2003. godine. Sud BiH i entitetski sudovi stoga nemaju nikakve druge mogućnosti nego da primjenjuju Krivični zakon iz 2003. godine u takvim predmetima.“ Treba napomenuti da retroaktivna primena prava nije tako retka pojava u evropskoj praksi „postnirnberškog“ perioda, naročito u prelomnim istorijskim trenucima.

Naši pravosudni organi, međutim, ni u jednom slučaju nisu posegli za tim ovlašćenjem, ako se zanemari slučaj „vukovarske trojke“, kada je Savet državne zajednice Srbija i Crna Gora za saradnju sa MKTJ-om, povodom mogućnosti da MKTJ ustupi predmet srpskom pravosuđu izrazio stav da je „Statut MKTJ sastavni deo unutrašnjeg prava SRJ“ (Tužilac protiv Mileta Mrkšića i dr., IT-95-13/1-PT, Podnesak Veća SICG Veću za prosleđivanje predmeta, 28. april 2005, §§ 1-16, prema: FHP, 2014, p. 53).

Sudovi Crne Gore bili su fleksibilniji utoliko što nisu načelno negirali mogućnost postojanja zločina protiv čovečnosti na osnovu opšteprihvaćenih pravila. U presudi Apelacionog suda Crne Gore Ksž. br. 1/2012 od 22. marta 2012. detaljno je elaboriran čl. 16, st. 2 Ustava SR Jugoslavije i konstatovano da se ta odredba odnosi ne samo na potvrđene međunarodne ugovore već i na opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava, a ova pak – na međunarodno običajno pravo koje, na osnovu čl. 6, st. 2, tač. c) Nirnberškog statuta, Rezolucije Generalne skupštine UN od 11. decembra 1946. i Nirnberških principa (princip VI), obuhvata i zločin protiv čovečnosti. Na taj način Sud je zauzeo načelno stanovište „da se za krivično djelo zločina protiv čovečnosti može suditi optuženima iako to djelo u domaćem zakonu u vrijeme navodnog izvršenja nije bilo propisano kao krivično djelo [...]“ (iz obrazloženja navedene presude, 2012). Razmatrajući mogućnost primene zločina protiv čovečnosti iz čl. 427 KZ Crne Gore (donesen 2003) Sud je takođe konstatovao da se prema međunarodnoj i domaćoj sudskoj praksi (slučaj *Artuković i Egner*) takve situacije rešavaju tako što se „krivično djelo kvalifikuje po domaćem zakonu u kom je to krivično djelo naknadno inkriminisano“ (Ksž. br. 1/2012). Tako je generalno uspostavljena platforma za vođenje krivičnog postupka u slučaju *Bukovica*. Kad je, međutim, prešao na konkretno odlučivanje o postojanju krivičnog dela i sl., Sud je odstupio od izloženog pristupa i zahtevao je da se o postojanju zločina protiv čovečnosti u vreme izvršenje dela (1992-1993) zaključuje prema ratifikovanom konvencijskom pravu („pod pravilima međunarodnog prava koja kriminalizuju zločin protiv čovečnosti, podrazumijevaju

---

¹¹ Čl. 16, st. 2 Ustava SRJ (1992) je glasio: „Međunarodni ugovori koji su potvrđeni i objavljeni u skladu sa ustavom i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni su deo unutrašnjeg pravnog poretka“. Prema čl. 16 Ustavne povelje državne zajednice Srbija i Crna Gora od 2003: „Ratifikovani međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava imaju primat nad pravom Srbije i Crne Gore i pravom država članica“.

se pravila utvrđena međunarodnim aktima koji su bili ratifikovani u vrijeme koje se optužnicom opredjeljuje kao vrijeme izvršenja“ – Ksž. Br. 1/2012). Sud nije obrazložio zašto je odbacio međunarodno običajno pravo kao osnov za rešenje slučaja,¹² ali je potpuno jasno da to pravo, bez obzira na to što često služi kao početna tačka prilikom regulisanja konvencijskog prava, predstavlja samostalan pravni izvor čije postojanje ne zavisi od toga da li se zasniva ili ne na ratifikovanom konvencijskom pravu i što je u ovom slučaju najvažnije – koje deluje *erga omnes*.

Literatura

- Ambos, K. 2013. *Treatise on International Criminal Law*. Vol. I. Oxford: University Press.
- Ambos, K. 2014. *Treatise on International Criminal Law*. Vol. II. Oxford: University Press.
- Avramov, S. & Kreća, M. 1997. *Međunarodno javno pravo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Degan, V. Đ., Pavišić, B. & Beširević, V. 2011. *Međunarodno i transnacionalno krivično pravo*. Beograd: Službeni glasnik.
- Dimitrijević, V., Račić, O., Đerić, V., Papić, T., Petrović, V. & Obradović, S. 2012. *Osnovi međunarodnog javnog prava*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.
- Đurić, V. 2013. Kontrola ustavnosti međunarodnih ugovora u Republici Srbiji. U: Nenadić, B. (prir.), *Uloga i značaj Ustavnog suda u očuvanju vladavine prava 1963-2013*. Beograd: Ustavni sud.
- Etinski, R., Đajić, S. & Tubić, B. 2017. *Međunarodno javno pravo*. Novi Sad: Pravni fakultet.
- Ilić, G. 2017. *Komentar Konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama*. Beograd: Službeni glasnik.
- Jovašević, D. 2013. Kršenje pravila međunarodnog humanitarnog prava i sistem krivičnih sankcija. *MEDJP*, LXV(3), pp. 315-340.
- Kambovski, V. 2008. Međunarodno kazneno pravo u zaštiti ljudskih sloboda i prava. U: Nogo, S. (ur.), *VII međunarodni naučni skup: Međunarodno krivično pravo i ljudske slobode, Tara 2008*. Beograd: Intermex.
- Kreća, M. 2020. *Međunarodno javno pravo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Majić, M. 2009. *Primena međunarodnog krivičnog prava u nacionalnim pravnim sistemima*. Beograd: Službeni glasnik.
- Marinković, T. 2019. Analiza uticaja odluka Evropskog suda za ljudska prava na rad Ustavnog suda Srbije. U: Beljanski, S., Pajvančić, M., Marinković, T. & Valić Nedeljković, D. (ur.), *Odnos Ustavnog suda i sudske vlasti – stanje i perspektive*. Beograd: CEPRIIS.
- Marković, R. 2006. Ustav Republike Srbije iz 2006 – kritički pogled. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 45(2), pp. 5-46.
- Marković, R. 2020. *Ustavno pravo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.

¹² Upor: *Kolk and Kisly v. Estonia 2006*, *Kononov v. Latvia*, 2010 §§ 38/ V, 207, 215. i dr. Vid. kritički osvrt na presudu: Suđenje, 2017, pp. 26 i dalje.

- Simma, B. & Alston, Ph. 1988 (1988-1989). The Sources of Human Rights Law: Custom, Jus Cogens, and General Principles. *Australian Year Book of International Law*, 12, pp. 82-107.
- Simma, B., Khan, D-E., Zöckler, M. & Geiger, R. 1997. The Role of German Courts. In: Conforti, B. & Francioni, F. (eds.), *The Enforcement of International Human Rights in Domestic Courts*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 71-110.
- Stojanović, Z. 2017. *Međunarodno krivično pravo*. Beograd: Pravna knjiga.
- Škulić, M. 2012. Neposredna primena međunarodnog krivičnog prava u Srbiji. *Analiza Pravnog fakulteta u Zenici*, 5(10), pp. 73-100.
- Umek, U. 2010. U: Turk, L. (ur.), *Komentar Ustava Republike Slovenije*. Maribor: Fakulteta za državne in evropske studije.
- Werle, G. & Jessberger, F. 2014. *Principles of International Criminal Law*. Oxford: University Press.

Internet izvori

- CoE. 2020. *Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights Council of Europe*. Dostupno na: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_7_ENG.pdf, (20. 2. 2021).
- FHP. 2015. *Deset godina procesuiranja ratnih zločina u Srbiji. Konture pravde. Analiza procesuiranja ratnih zločina u Srbiji u periodu od 2004. do 2013. godine*. Beograd: FHP. Dostupno na: http://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2014/10/Analiza_2004-2013_srp.pdf, (20. 2. 2021).
- Gallant, K. S. 2007. *The Principle of Legality in International and Comparative Criminal Law*. Chapter 7, pp. 352-403. Cambridge: University Press. Dostupno na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=997480, (20. 3. 2021).
- Kreß, C. 2009. *International Criminal Law*. Max Planck Encyclopedia of Public International Law. Dostupno na: <https://www.legal-tools.org/doc/de7638/pdf>, (20. 3. 2021).
- Schabas, W. 2009. *Genocide in International Law: The Crime of Crimes*. Oxford. Dostupno na: <https://books.google.rs/books?id=gIJSZ18anNwC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>, (20. 3. 2021).
- Thiam, D. 1986. *Fourth Report on the Draft Code of Offences against the Peace and Security of Mankind*. Dokument, 11 March 1986; A/CN.4/398 and Corr. 1-3. Dostupno na: https://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_398.pdf, (20. 2. 2021).

Sudska praksa

- Apelacioni sud Crne Gore, Presuda Kž-S 1/2012 od 22. marta 2012. Dostupno na: <https://sudovi.me/ascg/odluke>, (22. 2. 2021).
- Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia*, 1996. Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. Preliminary Objections, Judgment of 11 July 1996, I. C. J. Reports 1996, p. 595. Dostupno na: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/91/091-19960711-JUD-01-00-EN.pdf>, (22. 2. 2021).

- Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo, 2006. *Democratic Republic of the Congo v. Rwanda*. Jurisdiction of the Court and Admissibility of the Application. Judgement of 3 February 2006, I.C.J.2006, p 6. Dostupno na: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/126/126-20060203-JUD-01-00-EN.pdf>, (22. 2. 2021).
- Kolk and Kisly v. Estonia*, predstavke: 23052-04 i 24018-04, Odluka o prihvatljivosti od 17 januara 2006. Dostupno na: <http://www.derechos.org/nizkor/impu/kolk.html>, (22. 2. 2021).
- Kononov v. Latvia*, predstava 36376/04, Presuda od 17. maja 2010.
- Maktouf i Damjanović protiv Bosne i Hercegovine*, predstavke: 2312/08 i 34179/08, Presuda od 18. jula 2013.
- Presuda Međunarodnog suda pravde: *Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore*, 26. februar 2007. Dostupno na: http://institut-genocid.unsa.ba/pdf/Presuda%20MKSY-a_BiH-Srbija.pdf, (22. 2. 2021).
- Reservation*. 1951. *Reservation To The Convention On Prevention and Punishment Of The Crime Of Genocide*, ICJ, Advisory Opinion, 28. May 1951; 1951 I.C.J.15. Dostupno na: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/12/012-19510528-ADV-01-00-EN.pdf>, (22. 2. 2021).
- International Military Tribunal. 1947. *Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal*. Nuremberg 14 November 1945 - 1 October 1946. Dostupno na: <http://www.loc.gov/rr/frd/Military-Law/pdf/NT-Vol-I.pdf>, (22. 2. 2021).

Pravni izvori

- Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 98/2006.
- Ustavna povelja državne zajednice Srbija i Crna Gora, *Službeni list Srbije i Crne Gore*, br. 1/2003.
- Osnovni zakon Savezne Republike Nemačke. 1949. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 100-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 1 u. 2 Satz 2 des Gesetzes vom 29. September 2020 (BGBl. I S. 2048) geändert worden is. Dostupno na: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html>.
- Rezolucija 95/I Generalne skupštine UN od 11. decembra 1946, A/RES/95(I), p. 188. Dostupno na: [https://undocs.org/en/A/RES/95\(I\)](https://undocs.org/en/A/RES/95(I)), (22. 2. 2021).
- Rezolucija 96/I Generalne skupštine UN od 11. decembra 1946, A/RES/96(I), pp. 188–189. Dostupno na: [https://undocs.org/en/A/RES/96\(I\)](https://undocs.org/en/A/RES/96(I)), (22. 2. 2021).
- Stavovi Ustavnog suda u postupku ispitivanja i odlučivanja po ustavnoj žalbi*, Su br. I – 8/11/09, 2. april 2009.

Primljeno: 18. 8. 2021.
Prihvaćeno: 25. 10. 2021.